

KS. JÓZEF SZYMAŃSKI* – LUBLIN

Z DZIEJÓW KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W FINLANDII DO 1935 ROKU

Dzieje Kościoła katolickiego w Finlandii znane są polskiemu czytelnikowi m.in. z publikacji Stanisława Brzezińskiego¹, ks. Bolesława Kumora², bpa Józefa Wróbla SCJ³. Do wspomnianych opracowań należy dołączyć opracowanie przesłane do Kancelarii Prymasa Polski w Gnieźnie przez Franciszka Charwata⁴, a dokonane na wyraźną prośbę szefa Kancelarii Prymasa ks. H. Zborowskiego:

ma zaszczyt prosić Poselstwo o posłanie informacji dotyczących opieki duszpasterskiej nad Polakami w Finlandii. W szczególności chodzi nam o podanie liczby Polaków - katolików w poszczególnych ośrodkach duszpasterskich oraz szczegółowe dane dotyczące osób duszpasterzy (świeccy, zakonnice – jakiego zakonu – jakiej narodowości)⁵.

---

* Ks. Józef Szymański, dr historii Kościoła, adiunkt w Instytucie Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL.

¹ *Katolicyzm w Finlandii*, Warszawa 1939.

² *Finlandia. Kościół katolicki*, w: Encyklopedia Katolicka, t. 5, Lublin 1989, kol. 285.

³ *Kościół katolicki w Finlandii*, „Studia Bobolanum”, 3 (2004), s. 5-18.

⁴ Ur. 12 IV 1881 r. w Stanisławowie, zm. 1941 r. Dyplomata polski. Przed I wojną światową był komisarzem policji we Lwowie. Od 1917 r. był nadkomisarzem policji i pracował w sekcji politycznej Oddziału Informacyjnego Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie. Od grudnia 1918 r. do lutego 1919 r. pełnił funkcję konsula RP we Wrocławiu, później był konsulem generalnym w Berlinie. Od września 1921 r. do sierpnia 1923 r. sprawował urząd charge d'affaires przy rządzie Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej w Charkowie. Później kierował konsulatami w Rydze (1923-1924), był charge d'affaires w Tallinnie (1924), posłem nadzwyczajnym i ministrem pełnomocnym w Estonii (1926-1928) i Finlandii (9 VIII 1928-1936). 1 I 1936 r. został posłem RP w Rydze, a po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z Litwą w marcu 1938 r. - w Kownie (1938-1939). Zob. W. Skóra, *Slużba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006, s. 772-774; R. Pullat, *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym*, Warszawa 1998, s. 32.

⁵ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (dalej: AAG), Archiwum Prymasa Polski (dalej:

W odpowiedzi „Poselstwo [RP] na podstawie informacji udzielonych przez fińskie Ministerstwo Oświaty, oraz pracy p. Inkinen'a⁶, referenta do spraw kościelnych przy tutejszej [fińskiej] Radzie Ministrów” przesłało poniższy dokument. W publikacji tekstu dokonano niezbędnego uwspółcześnienia ortografii i interpunkcji, głównie zastępując duże litery małymi.

Dokument oryginalny jest przechowywany w formie maszynopisu w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, Archiwum Prymasa Polski, Akta Protektora Wychodźstwa Polskiego, Finlandia, Dział III/52, Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej w Helsinki-Helsingforsie, W sprawie Kościoła katolickiego w Finlandii, Helsinki-Helsingfors, dnia 3 X 1935 roku, k. 6-18.

* * * * *

POSELSTWO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W HELSINKI-HELSINGFORSIE

Helsinki-Helsingfors, dn. 3 X 1935 r.

Nr. 304/1

W sprawie Kościoła katolickiego
w Finlandii

KANCELARIA PRYMASA POLSKI

WPŁ. 9 PAŹ. 1935

L.Dz. 4025

Odpowiedź na L.dz.3004/35.Pr.
Z dn. 7 IX 1935 r.

Do Kancelarii Prymasa Polski
Poznań

Poselstwo RP w Helsinkach podaje poniżej krótką historię Kościoła katolickiego w Finlandii, oraz dane dotyczące liczby katolików w Finlandii i opieki duszpasterskiej nad Polakami opracowane przez poselstwo na podstawie informacji udzielonych przez fińskie Ministerstwo Oświaty, oraz pracy p. Inkinen'a, referenta do spraw kościelnych przy tutejszej Radzie Ministrów.

Koleje Kościoła katolickiego i jego historia w tej części Finlandii, wcielenie której do Imperium Rosyjskiego nastąpiło dopiero w r. 1809, były te same, co Kościoła katolickiego w Szwecji. Mocą aktów prawodawczych z r. 1779 i 1781, Gustaw III przyznał katolikom w Szwecji prawo swobodnego wyznawania ich religii.

Postanowienia praw szwedzkich z ostatnich dekad 18. stulecia nie miały zastosowania w tej części kraju, zwanej „Starą Finlandią”, która została przyłączona do Rosji częściowo już w r. 1721. Założenie w roku 1799, z inicjatywy rządu rosyjskiego w Wiipuri kościoła i parafii katolickiej dla wojskowych katolików, zo-

APP), Akta Protektora Wychodźstwa Polskiego (dalej: APWP), Finlandia, Dział III/52, Ks. H. Zbowski, Do Poselstwa Rz.P. Helsinki (Finlande), Poznań 7 IX 1935.

⁶ A. Inkinen, *L' Eglise catholique en Finlande et sa situation juridique*, Bourges 1936.

stało oparte na przepisach praw rosyjskich dotyczących katolików w Rosji i ich spraw kościelnych.

W tymże trybie zostały założone w Helsinkach w r. 1857 kościół i parafia katolicka dla katolików pełniących służbę w rosyjskich oddziałach wojskowych, kwaterujących w Helsinkach.

Ukazem carskim z dnia 23 marca 1812 roku, nieogłoszonym w Biuletynie Praw Fińskich, Kościół katolicki w Wiipuri został oddany pod opiekę i administrację metropolity katolickiego w Rosji, podobnie jak kościoły i klasztory prawosławne „Starej Finlandii” zostały powierzone na mocy ukazu z dnia 11 XII 1811 roku nadzorowi Świętego Synodu⁷ i kompetentnej administracji diecezjalnej. Ustalona przez wymienione powyżej ukazy carskie zależność spraw kościelnych katolickich (kościóły i parafie katolickie w Finlandii weszły w skład arcybiskupstwa katolickiego w Mohylowie) od wyższych władz kanonicznych, obcych dla kraju, przetrwała przez cały okres należenia Finlandii do Rosji.

W czasie tym, niezależnie od ukazów carskich, posiadających znaczenie zasadnicze, znaczna liczba dekretów, dotyczących katolickich i prawosławnych spraw kościelnych w Finlandii, została również ogłoszoną w trybie ustawodawstwa fińskiego.

Z dekretów tych, dotyczących przeważnie Kościoła prawosławnego, specjalne znaczenie z punktu widzenia Kościoła katolickiego posiada dekret z dnia 24 I 1824 r., omawiający sprawy kościelne w guberni Wiipurii. Potwierdzając zależność parafii katolickiej w Wiipuri od metropolity katolickiego w Rosji, dekret ten nakłada na księży katolickich obowiązek dorocznego przedstawiania administracji prowincji, za pośrednictwem metropolity, wykazów urodzeń, śmierci i małżeństw w parafii, porusza sprawę ustalenia poborów księży w budżecie guberni, zobowiązuje miasto Viipuri do ustąpienia parafii katolickiej odpowiedniego miejsca pod cmentarz itd.

Dekret ten był ostatnim z dekretów, opublikowanych w Biuletynie Praw Fińskich, a dotyczących katolickich spraw kościelnych w Finlandii, uzależnionych całkowicie od ustawodawstwa kościelnego rosyjskiego i podległych arcybiskupstwu w Mohylowie.

Przechodząc do krótkiego omówienia historii katolicyzmu i jego ustawodawstwa w Rosji, należy podkreślić, iż pierwsze, godne uwagi etapy rozwoju katolicyzmu w Rosji datują się dopiero od epoki rozbiorów Polski. Do tego czasu katolicyzm był zaledwie tolerowanym wyznaniem o całkowicie nieuregulowanej sytuacji prawnej.

Za pierwszą próbę, związek reglamentacji sytuacji prawnej Kościoła katolickiego w Rosji uważać można rozporządzenie z 12 II 1769 r. Katarzyny II dla Kościoła katolickiego w Petersburgu, zezwalające na wyznawanie kultu, wzbraniające jednak jego propagowanie i nawracanie na katolicyzm. Na mocy tego roz-

---

⁷ Synod Święty powołany w 1721 przez cara Piotra I w celu podporządkowania Cerkwi prawosławnej władzy świeckiej. Zniesiony w 1917. Obecnie organ doradczy rosyjskiego patriarchy.

porządzenia, powierzono sprawy kościelne katolickie Kolegium Sprawiedliwości Liwonii⁸, Estonii i Finlandii.

W r. 1797 w kolegium tym utworzono specjalny departament dla spraw Kościoła katolickiego; w roku następnym, wobec nowego podziału diecezjalnego kościołów katolickich w Rosji, departament ten oddzielono od kolegium i uzależniono od arcybiskupstwa w Mohylowie.

W czasie panowania Aleksandra I, gdy kolegia zastąpiono ministerstwami, sprawy dotyczące Kościoła katolickiego, rozproszono między różnymi władzami, co wywołało liczne trudności. Dla ich uniknięcia utworzono w r. 1810 specjalną Wyższą Administrację dla Spraw Kościelnych Wyznań Obcych, którą początkowo w r. 1817 przydzielono do Ministerstwa Oświaty, w r. zaś 1832 do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przy którym to ministerstwie przetrwała ona do rewolucji 1917 r.

Niezależnie od Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, koncentrującego sprawy kościelne wszystkich wyznań obcych, jako specjalny organ wyższej administracji dla Kościoła katolickiego w Imperium Rosyjskim, włącznie z Polską, powołano do życia w r. 1801 Konsystorz Generalny, czyli Kolegium Kościelne Rzymskokatolickie w Petersburgu, równoważne Prawosławnemu Synodowi, a składające się z arcybiskupa metropolity mohyłowskiego, dwóch członków z nominacji – biskupa i prałata oraz po 2 asesorów z każdej z 12 diecezji katolickich istniejących w Rosji.

Sytuacja Kościoła w Finlandii mało zwracała na siebie uwagę opinii publicznej fińskiej ze względu na niewielką liczbę katolików i księży katolickich w Finlandii i wynikający stąd brak propagandy katolicyzmu oraz ewentualnych konfliktów na tle religijnym.

Publiczne dyskusje i badania na temat Kościoła katolickiego w Finlandii zyskały na intensywności dopiero w połowie XIX w. stulecia w związku z powstaniem prądów wolności wyznania i konieczności uregulowania odnośnego ustawodawstwa.

W r. 1865 stany sejmu fińskiego wyraziły wobec swego rządu życzenie przedstawienia sejmowi projektu ustawodawstwa w sprawie zmiany wyznania, dysydentów, zakładania gmin religijnych, praw współwyznawców cudzoziemców przebywających w kraju itd.

---

⁸ Liwonia nazywana czasami także „Liwlandia” (Inflanty) – jedna z czterech krain historycznych składających się na współczesną Łotwę, leży w jej środkowej i północnej części na prawym brzegu Dźwiny, na północ od Rygi. W XIII w. podbita przez niemiecki Zakon Kawalerów Mieczowych. Po sekularyzacji zakonu w XVI w. (1561) była w granicach Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W 1578 została zdobyta przez cara Iwana IV Groźnego, jednak odbita przez wojska Batorego. Pozostała przy Rzeczypospolitej po rozejmie z 1582 w Jamie Zapolskim, w ramach województwa wendeńskiego. W wyniku wojen polsko-szwedzkich w 1621-1629 zajęta przez Szwedów. Po pokoju w Oliwie (1660) przeszła na stałe w ręce szwedzkie. Po wojnie rosyjsko-szwedzkiej w 1721 przeszła pod panowanie cara Rosji Piotra I. Od 1921 r. terytorium to było w granicach niepodległej Łotwy.

Po odrzuceniu w r. 1870 przez cara projektu rządu fińskiego, dotyczącego dysydentów, zaktualizowano ponownie sprawę w sejmie fińskim, który zażądał przedłożenia mu szeregu projektów dotyczących zagadnień religijnych, w ich liczbie sprawy dysydentów.

Opracowane przez powołany *ad hoc* do życia przez rząd fiński specjalny komitet projekty zostały przedstawione w r. 1876 do opinii Synodu Generalnego Kościoła luterńskiego, który uznał je za zbyt liberalne, zwłaszcza z punktu widzenia możliwości propagandowych katolicyzmu.

W wyniku nastrożających mu się wątpliwości, synod uznał za konieczne wypowiedzieć się przeciwko wjazdowi do kraju jezuitów oraz członków zakonów religijnych, zastrzegając się w ten sposób przeciwko groźbie propagandy katolicyzmu.

Opinia synodu generalnego oraz senatu carskiego zostały przekazane sejmowi fińskiemu w latach 1877-1878 wraz z projektami rządu fińskiego dotyczącymi następujących ustaw:

1. Ustawa dotycząca chrześcijan wyznań obcych w Finlandii i ich wolności religijnej,
2. Ustawa w sprawie członków wyznań niechrześcijańskich w Finlandii i ich wolności religijnej,
3. Ustawa o karach za przekroczenie przeciwko zakazowi nawracania na inne wyznania.

Ustawę o wyznaniach niechrześcijańskich sejm fiński odrzucił, odnośnie zaś ustawy o dysydentach, powziął rezolucję stosowania jej również wobec prawosławnych Rosjan, co spowodowało odmowę jej aprobaty przez cara.

Nie odniosły żadnych rezultatów również i obrady sejmowe w tych kwestiach z r. 1882, wobec czego w 1885 r. opracował senat nowy projekt o dysydentach, bazowany na projekcie z lat 1877-1878, wykluczający jednak stosowanie ustawy wobec prawosławnych.

Po uzgodnieniu z drugim Synodem Generalnym Kościoła Luterńskiego i przedstawieniu w r. 1888 sejmowi szeregu projektów w sprawach religijnych, w r. 1889 uchwalono następujące ustawy:

- 1) Ustawę o gminach religijnych wyznań protestanckich i innych od wyznania ewangelicko-luterńskiego, czyli ustawę o dysydentach,
- 2) Ustawę w sprawie zatrudniania w służbie państwowej obywateli fińskich wyznania chrześcijańskiego, innego niż wyznanie ewangelicko-luterńskie.

Ustawy powyższe, ogłoszone w dniu 11 XI 1889 r. określają maksymalne dla ustawodawstwa zeszłego stulecia granice wolności wyznania. Ugruntowanie zasady całkowitej w kraju wolności wyznania przypadło w udziale Finlandii niepodległej, wprawdzie bowiem w r. 1906, na skutek wypadków politycznych z r. 1905, senat carski powołał do życia specjalny komitet dla przestudiowania kwestii rozszerzenia swobody wyznaniowej, prace jednak komitetu nie przyniosły konkretnych rezultatów na skutek reakcyjnych posunięć rządu carskiego i zawieszenia kwestii, zaktualizowanie której stało się możliwym dopiero po rewolucji narodowej z r. 1917.

Ustawa o wolności wyznania, uchwalona przez izbę fińską w r. 1922, weszła w życie z dniem 1 I 1923 r.

Nieuregulowany stan prawny Kościoła katolickiego w Finlandii powodował liczne wystąpienia ze strony katolików fińskich, wysuwających żądania definitywnego ustalenia sytuacji.

Już w r. 1897 grono katolików w Helsinkach zainicjowało w senacie kwestię zatwierdzenia statutów parafii Kościoła katolickiego w Helsinkach, egzystującego od r. 1857. Przeznaczenie tego kościoła wyłącznie dla potrzeb religijnych katolików – żołnierzy z pominięciem katolickiej ludności cywilnej oraz całkowicie w r. 1896 cofnięcie subwencji rządowych dla Kościoła i księży katolickich w Helsinkach – zmusiły katolików miejscowych do szukania dróg mających na celu zapewnienie im katolickiej opieki duchownej.

Powołany do oceny prawnej Wydział Prawny uniwersytetu orzekł, że przedłożone statuty, pragnące zapewnić parafii katolickiej w Helsinkach sytuację gminy religijnej o uprawnieniach legalnych, publicznych i obowiązujących wszystkich katolików w Helsinkach, nie mogą być uważane za statuty stowarzyszenia prywatnego, przewidzianego w manifeście carskim z 4 VI 1849 r., a zatem sprzeciwiają się obowiązującym ustawom.

Nie przyniosły również konkretnych rezultatów wysiłki senatu fińskiego, który uznał za konieczne przeprowadzenie reformy ustawodawstwa w kwestii Kościoła katolickiego, wychodząc z założenia, iż postanowienia z dnia 24 I 1781 r., jedyne dekretu mogącego mieć zastosowanie do katolików są niewyraźne i niewystarczające.

Oдноśne propozycje senatu oparły się na zasadach następujących:

1) Zagwarantowanie wyznawcom religii katolickiej praw wykonywania praktyk religijnych i zakładania parafii, analogicznie do ustawy o dysydyntach z 11 XI 1889 r., nadającej te prawa wyznawcom wiary protestanckiej, odmiennej od wyznania ewangelicko-luterańskiego, drogą zmodyfikowania dekretu z 24 I 1781 r.

2) Zarezerwowanie dla cesarza prawa stanowienia, jakim władzom duchownym winny podlegać parafie katolickie w Finlandii.

3) Nałożenie obowiązku na katolików, obywateli fińskich, zarówno księży jak i osób prywatnych, by w wypadkach konieczności zwracania się do Stolicy Apostolskiej przedstawiali senatowi fińskiemu swe podania wraz z załącznikami.

4) Ustalenie zasady, by bule papieskie, okólniki jak i wszelkie pisma papieskie nie posiadały ważności w Finlandii bez uprzedniego poddania ich opinii senatu, jak również by ich ekspedycja do parafii i osób zainteresowanych mogła odbywać się wyłącznie na mocy każdorazowego zezwolenia senatu.

5) Ustalenie zasady, by każdy członek Kościoła katolickiego w Finlandii, który stał się winny bezpośredniej korespondencji ze Stolicą Apostolską lub otrzymania dokumentu bez uprzedniego przedstawienia jego senatowi, był postawiony w stan oskarżenia.

Propozycje senatu zostały zaopiniowane (3 XI 1898 r.) przez ministra spraw wewnętrznych Goremykina⁹, który oświadczył od p. 1, iż swoboda wykonywania praktyk religijnych i wyznawania tej czy innej religii została przyznana rozporządzeniem z r. 1896 wszystkim mieszkańcom Imperium Rosyjskiego, a więc i Finlandii, gdzie administracja spraw kościelnych podlega specjalnym zasadom; wynika stąd, iż nie istnieje konieczność ustanowienia specjalnych zasad ustawodawczych dla przyznania tychże praw katolikom fińskim.

Ewentualnie nowe przepisy w tej dziedzinie mogłyby jedynie dotyczyć kwestii przyznania parafiom katolickim w Finlandii praw osoby prawnej i tylko w tym wypadku, gdyby to było niezbędne według ustawodawstwa kraju, co w rzeczywistości nie ma miejsca ze względu na istniejące w tym czasie w Finlandii dwie legalne parafie katolickie w Wiipuri i Helsinkach, podległe administracyjnie metropolii w Mohylowie.

Co się tyczy punktu 3 i 4, to zdaniem Geremykina kwestie stosunków wzajemnych katolików w Finlandii ze Stolicą Apostolską wyczerpał ukaz z 14 XII 1772 r., ustalający dla Rosji i W[ielkiego] Księstwa Finlandzkiego¹⁰ wspólny system zabezpieczający interesy państwa i niewymagający zmiany.

W sprawie p. 5. Goremykin wyraził życzenie, by prawo karne fińskie zostało uzgodnione z kodeksem karnym imperium, przewidującym karę za wszelką tajemną korespondencję z rządami obcymi, nawet w wypadkach, gdy nie ma ona na celu szkodenia interesom państwa.

Uregulowanie sytuacji Kościoła katolickiego w Finlandii pozostało następnie w zawieszeniu przez lat 6 do czasu ponownego zaktualizowania sprawy w r. 1904 przez księdza Rodziewiczza w Helsinkach.

We wniosku swym ksiądz Rodziewicz zaprotestował przeciwko inicjatywie grona katolików w Helsinkach z r. 1897, odnośnie zatwierdzenia statutów parafii katolickiej w Helsinkach, wychodząc z założenia, iż statuty te nie uzyskały aprobaty kompetentnej administracji kościelnej i sprzeciwiały się uprawnieniom, jakie według praw ogólnych Kościoła katolickiego przysługują proboszczowi parafii, zwłaszcza „plenarium et integram administrationem et regimem temporalium”. Z analogicznych powodów zaprotestował on przeciwko tendencjom stosowania wobec katolików postanowień ustawy o dysydentach.

---

⁹ Iwan Daniłowicz Goremykin (Иван Данилович Горемыкин; ur. 8 XI 1839 w guberni nowogrodzkiej, zm. 24 XII 1917 na Kaukazie) – działacz państwowy rosyjski, dwukrotnie premier, 1895-1899 minister Spraw Wewnętrznych w okresie rządów Mikołaja II Aleksandrowicza (1894-1917).

¹⁰ Wielkie Księstwo Finlandii – autonomiczne wielkie księstwo połączone unią personalną z Cesarstwem Rosyjskim, istniało w l. 1809-1917. Głową państwa był car rosyjski. W l. 1809-1812 stolicą księstwa było Turku, od 1812 r. Helsinki. Finlandia posiadała własny: parlament, rząd (senat), sądownictwo, administrację, wojsko i granicę celną z Rosją. Monarchę w zastępstwie reprezentował jako namiestnik - generał-gubernator. W Sankt Petersburgu powołano ministerstwo ds. Finlandii. Po wybuchu rewolucji październikowej w 1917 r. Wielkie Księstwo Finlandii ogłosiło niepodległość. Proklamowano suwerenne Królestwo Finlandii, które w 1918 r. przekształcono w Republikę Finlandii.

W wyniku wystąpienia ks. Rodziewicza senat skreślił sprawę z porządku dziennego.

Ponowna inicjatywa w sprawie sytuacji prawnej Kościoła katolickiego nastąpiła w r. 1918, gdy grupa katolików w Helsinkach zwróciła się do gubernatora prowincji Uusimaa¹¹ (Nyland) z prośbą o zatwierdzenie statutów założonej filii rzymskokatolickiej św. Krzyża. Statuty te zostały zatwierdzone dnia 13 IX tegoż roku, na skutek jednak protestu paru osób przeciwko ich zatwierdzeniu, senat przystąpił do szczegółowego przestudiowania statutów, po czym przyszedłszy do przekonania, iż nie dotyczą one instytucji o charakterze ekonomiczno-dobroczynnym, zatwierdzenie statutów – które należy do kompetencji gubernatorów, anulował decyzję gubernatora Uusimaa.

Nowy wniosek o zatwierdzenie statutów filii św. Krzyża, wpłynął w r. 1916, tym razem do senatu, który je zatwierdził w dniu 31 V 1917 r.

Statuty te, podają jako cel założenia filii konieczność finansowego zapewnienia katolikom wykonywania ich praktyk religijnych, ustalają wysokość składek członkowskich, przewidują powołanie do życia w łonie instytucji rady administracyjnej dla prowadzenia spraw finansowych, przyjmowania nowych członków, opracowania budżetu i list wyborczych itd.

Na zasadzie tych statutów księdza wybiera zgromadzenie ogólne stowarzyszenia, przy czym objęcie przezeń funkcji może nastąpić dopiero po uzyskaniu na to zezwolenia ze strony kompetentnej władzy kościelnej.

Pomimo zatwierdzenia statutów metropolity, baron von der Ropp¹² odmówił w r. 1917 zezwolenia i potwierdzenia na rozpoczęcie działalności filii Św. Krzyża; ponieważ zaś z drugiej strony Wyższa Administracja świeżo założonego, po oddzieleniu parafii katolickiej w Finlandii od jurysdykcji arcybiskupstwa w Mohylowie, wikariatu apostolskiego również nie uznała za konieczną egzystencje tej filii, cała sprawa stała się nieaktualną.

Z zestawienia powyższych faktów ilustrujących inicjatywę katolików – osób prywatnych w Finlandii, mającą na celu unormowanie spraw kościelnych katolickich, wynika iż wszelkie ku temu wysiłki nie zostały uwieńczone żadnym poważniejszym sukcesem.

Niezależnie od osób prywatnych poważny udział na rzecz uregulowania sytuacji Kościoła katolickiego w Finlandii wzięły również kler katolicki.

---

¹¹ Uusimaa albo Nyland, region w Finlandii o powierzchni 6.366 km², w którym położone są Helsinki, stolica Finlandii.

¹² Edward von Ropp, ur. 2 XII 1851, zm. 25 VII 1939 w Poznaniu, bp ordynariusz w Tyraspolu (1902-1903), bp wileński (1903-1917), abp mohylowski (1917-1926), administrator apostolski diecezji mińskiej (1917). Troszczył się o rozwój szkolnictwa ludowego i działalność charytatywną. Za próby rozwiązania konfliktów narodowościowych i popieranie interesów polskich, został zmuszony przez władze rosyjskie w 1907 r. do opuszczenia diecezji i osiedlenia się w Niszczy, w guberni witebskiej. Ostatni pasterz na stolicy metropolitalnej w Mohylowie. Skazany przez władze radzieckie na śmierć. 29 IV 1919 deportowany z ZSRR, rezydował w Warszawie i Poznaniu. A. Kozyrka, *Arbiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851-1939)*, Lublin 2004..

W r. 1917 księża Wilfried von Christerson i G.A. Carling, pierwsi w Finlandii księża Finowie (do r. 1906 księżmi byli głównie Polacy¹³) wysłali na ręce papieża, za pośrednictwem arcybiskupa [Andrzeja] Szeptyckiego we Lwowie sprawozdanie o położeniu Kościoła i księży katolickich w Finlandii, wyrażając życzenie oddzielenia parafii katolickich fińskich od arcybiskupstwa w Mohylowie i stworzenia wikariatu apostolskiego, uzależnionego bezpośrednio od Watykanu.

W wyniku długich pertraktacji z władzami fińskimi, na jesieni r. 1918 ksiądz Christerson został delegowany przez fińskie MSZ do Rzymu, jako delegat rządu fińskiego, w rezultacie której to podróży kardynał Gasparri¹⁴ powiadomił w grudniu 1919 r. fińskie MSZ, iż Watykan aprobuje propozycję jego delegata i wyraża swą zgodę na ich urzeczywistnienie pod warunkiem jednak, iż księża wikariatu należeć będą do jednej z kongregacji religijnych, a więc Sacre Coeur, kongregacji mariańskiej lub ojców redemptorystów.

W odpowiedzi na pismo kardynała Gasparri, rząd fiński wyraził swe zadowolenie z decyzji rzymskiej, stwierdzając jednocześnie, iż:

1) Projekt powierzenia wikariatu księżom należącym do kongregacji religijnych nie może być zrealizowany, ponieważ ustawodawstwo obowiązujące nie zezwala na działalność kongregacji religijnych w Finlandii, trudno zaś jest przewidzieć, czy również i przyszłe ustawodawstwo w sprawie wolności religijnej na to zezwoli.

2) Rząd fiński uważa za pożądane, by zarząd Kościoła katolickiego w Finlandii był powierzony wyłącznie księżom miejscowym, na wikariusza zaś został wybrany kandydat wysoce kompetentny i godny stanowiska, wysunięty przez rząd fiński na wniosek ministra wyznań religijnych.

3) Uważając za niemożliwe uregulowanie w drodze pisemnej statutów Kościoła katolickiego w Finlandii oraz innych kwestii kościelnych, wymagających dokładnego przestudiowania, rząd fiński nalega na wysłanie przez Watykan do Finlandii odpowiedniej osoby, z którą rząd mógłby rozpocząć rozmowy na te tematy.

Na pismo swe rząd fiński nie uzyskał odpowiedzi, wobec czego sprawa ponownie uległa zawieszeniu aż do roku 1921, gdy na skutek pewnego incydentu, wyrażono w prasie fińskiej opinię, jakoby fakt sprawowania funkcji wikariusza apostolskiego w Finlandii przez biskupa Buckx'a, członka kongregacji Sacre Coeur, sprzeciwiał się rezolucji sejmu z dnia 26 I 1779 r., wzbraniającej zakładanie klasztorów i przyjazd do Finlandii zakonników.

¹³ S. Brzeziński, *Katolicyzm w Finlandii*, Warszawa 1939, s. 9-10.

¹⁴ Piotr Gasparri ur. 5 V 1852 w Ussita, Perugia, zm. 18 XI 1934 w Rzymie – kard., prawnik, autor popularnego katechizmu. Świecenia kapłańskie przyjął 31 III 1877. W l. 1879-1898 w paryskim *Institut Catholique* wykładał prawo kanoniczne, a następnie był delegatem Stolicy Apostolskiej w Ameryce Południowej (Boliwia, Peru, Ekwador). 3 III 1898 otrzymał święcenia biskupie (stolica tytularna Cesarea di Palestina). W 1904 został powołany przez Piusa X na sekretarza Komisji Kodyfikacyjnej, której zadaniem było stworzenie nowoczesnego kodeksu prawa kanonicznego. Odegrał ogromną rolę w jego przygotowaniu (1917). 16 XII 1907 roku został kardynałem, a w październiku 1914 z nominacji papieża Benedykta XV został sekretarzem stanu. Był sygnatariuszem traktatów laterańskich. Przeszedł na emeryturę w 1930.

W rzeczywistości zezwolenie na wjazd ks. Buckx'a zostało mu udzielone na mocy uprzedniego porozumienia zainteresowanych ministerstw, które doszły do przekonania, że Kościół katolicki czyni różnicę między pojęciem zakonu religijnego, a kongregacją, wymagając od zakonników (członków zakonów religijnych) solennego ślubowania tzw. *vota solemnia* w odróżnieniu od zwykłego przyrzecania tzw. *vota simplicia* od członków kongregacji. Ponieważ w wypadku mianowania członków zakonu czy kongregacji biskupem lub wikariuszem apostolskim nie jest on nadal krępowany przepisami zakonu, czy kongregacji, przeto ks. Buckx nie może być uważany za zakonnika w sensie rezolucji sejmowej z r. 1779.

Zgodnie z życzeniem, wyrażonym w p. 3 pisma rządu fińskiego do kardynała Gasparri, minister wyznań religijnych powierzył kompetentnym czynnikom opracowanie projektu dekretu o Kościele katolickim dla ewentualnego wszczęcia na jego podstawie rozmów z delegatem Watykanu. Powołany dla oceny projektu komitet przedstawił go 24 V 1922 r. Radzie Ministrów. Oparty na projekcie ustawy o wolności religijnej, przedstawionej izbie w r. 1920 i odesłanej przezeń początkowo do najbliższej następnej sesji izby, a następnie do sesji jesiennej 1922 r., projekt ten podaje jednocześnie warunki, na jakich rejestry parafialne prowadzone przez księży katolickich, mogą być uznane za posiadające *fidea publica*, analogicznie do rejestrów parafii ewangelicko-luterańskich, prawosławnych i dysydenckich, zawiera dyspozycje odnośnie ogłaszania zaręczyn i zawierania małżeństw, mogących być uznanymi za legalne przez władze i społeczeństwo etc.

Na skutek przesłania projektu do opinii Watykanu, kardynał Gasparri udzielił na ręce ks. Carlinga w dniu 8 III 1922 r. odpowiedzi, w której przyrzeka wzięcie projektu pod rozwagę przez Watykan, pod warunkiem zawarcia konkordatu z Republiką Fińską.

W parę miesięcy później minister oświaty zwrócił się do Rady Ministrów z propozycją wyznaczenia specjalnej komisji dla przestudiowania sprawy uregulowania sytuacji Kościoła katolickiego oraz kwestii zawarcia konkordatu, propozycja ta jednak nie została przyjęta.

Jak wynika z powyższego, nie ma żadnego ustawodawstwa nowego dotyczącego specjalnie Kościoła katolickiego w Finlandii. Również próby zawarcia konkordatu ze Stolicą Apostolską spełzły na niczym.

Sytuację prawną parafii katolickich w Finlandii, ujętych w formę wikariatu apostolskiego, rozpatrywać należy z punktu widzenia postanowień zasadniczej ustawy o wolności religijnej z dnia 10 XI 1922 r., oraz rozporządzeń, ustawę tę uzupełniających, tym bardziej, iż w związku z wstępem do tej ustawy rozporządzenie królewskie z dnia 24 I 1781 r., na którym opiera się zasadniczo istnienie Kościoła katolickiego w Finlandii, straciło na swym znaczeniu.

Po ogłoszeniu ustawy o wolności religijnej i do czasu jej zarejestrowania, wikariat apostolski w Finlandii uważany był z punktu widzenia prawnego, jako wyznanie niezarejestrowane, stan prawny którego nie został sprecyzowany przez ustawę o wolności religijnej, wobec czego tylko część postanowień tej ustawy mogła znaleźć zastosowanie w Kościele katolickim.

Wikariat apostolski w Finlandii został wciągnięty do rejestru gmin religijnych dopiero w dniu 14 XI 1929 r., jako „Kościół katolicki w Finlandii” z 4 parafiami

w Helsinkach, Viipuri, Turku i Terijoki. Do deklaracji, złożonej w tym celu przez wikariat w Radzie Ministrów, załączono regulamin omawiający zasady wiary, oraz publicznych praktyk religijnych, podkreślający zgodność działalności i funkcjonowania Kościoła katolickiego w Finlandii z Pismem Świętym oraz księgami symbolicznymi i liturgicznymi, jak również prawem kanonicznym i ustawodawstwem fińskim w sprawach kościelnych.

Do aktów ustawodawstwa fińskiego znajdujących zastosowanie wobec Kościoła katolickiego w Finlandii, zaliczyć należy:

- 1) Prawo kościelne z dnia 6 XII 1869 r.,
- 2) Dekret w sprawie prowadzenia rejestrów stanu cywilnego z dn. 22 XII 1917 r.,
- 3) Konstytucję Finlandii z dn. 17 VII 1919 r.,
- 4) Ustawę z dn. 10 VI 1921 r. w sprawie sprawowania funkcji publicznych cywilnych i wojskowych przez obywateli fińskich, wyznawców innych religii poza ewangelicko-luterańską,
- 5) Zasadniczą ustawę o wolności religii z dn. 10 XI 1922 r. i odnośne rozporządzenie wykonawcze z 29 XII 1922 r.,
- 6) Ustawę z 18 V 1923 r. w sprawie elementarnego nauczania religii,
- 7) Ustawę z 8 VI 1926 r. o szkołach elementarnych,
- 8) Ustawę z 13 VI 1929 r. o małżeństwach,
- 9) Ustawę z 5 XII 1929 r. o małżeństwach z cudzoziemcami.

Wikariat apostolski w Finlandii składa się w chwili obecnej z 4 parafii, a więc w Helsinkach, Viipuri, Turku i Terijoki /odnośne kościoły względnie kaplice noszą nazwy: św. Henryka, św. Hiacynta, Sacre Coeur de Jésus i św. Brygidy/.

W Kuopio i Hamina nabożeństwa odbywają się raz na miesiąc, w Tampere parę razy do roku.

Ogólna liczba katolików w Finlandii nie przekracza 1600 osób, z czego na Polaków przypada około 200.

Do największych ośrodków katolickich należą:

Helsinki	936 osób	(Polaków około 100)
Turku	132 osoby	(Polaków około 10)
Viipuri	371 osób	(Polaków około 50)
Terijoki	100 osób	(Polaków około 25).

Obowiązki duszpasterskie pełnią:

w Helsinkach:	biskup Wilhelm Petrus Cobben,
	zastępca proboszcza Henryk Teodor Hartwijk
	W. Howers
	W. v. Christerson.

w Turku: proboszcz Laurentius Holtzer

w Viipuri: proboszcz Theodorus Schoemaker

w Terijoki: prałat Gustaw Adolf Carling, mówiący dobrze po polsku.

Wszyscy wymienieni księża z kongregacji Sacre Coeur de Jesus, należą do tzw. Misji Katolickiej Holenderskiej w Finlandii i są Holendrami, oprócz dwóch księży świeckich, Finów z pochodzenia, prałata Carlinga i ks. Christersona.

Duchowieństwo katolickie w Finlandii wydaje czasopismo periodyczne (miesięcznik) w języku fińskim „Uskon Sanoma” (Zwiastun Wiary), oraz raz do roku po szwedzku „Vox Romana”.

Posel RP
Fr. Charwat

Rozdzielnik:

MSZ PI

MWRiOP

Poselstwo RP w Sztokholmie

Poselstwo RP w Tallinnie

Poselstwo RP w Rydze